

УДК 336.143.2

Белец Жанна Аркадіївна

доцент кафедри державного управління і місцевого самоврядування
Херсонського національного технічного університету,
магістр з державної служби

ПАРТИЦИПАТОРНЕ БЮДЖЕТУВАННЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ ДЕМОКРАТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТ УЧАСТІ ГРОМАДЯН В УПРАВЛІННІ СПРАВАМИ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД

Анотація. У статті висвітлюється історія виникнення та механізм упровадження партиципаторного бюджету (бюджету участі) як форми прямої демократії; доводиться, що результатом запровадження партиципаторного бюджетування є більша прозорість бюджетного процесу та підвищення відповідальності посадовців за його виконання; розкривається процес упровадження партиципаторного бюджетування, показано позитиви цього виду бюджету та виклики, що гальмують запровадження інструментарію партиципаторного бюджетування в територіальних громадах.

Ключові слова: пряма демократія, партиципаторний бюджет (бюджет участі), прозорість бюджетного процесу, інструментарій партиципаторного бюджетування.

Белец Ж. А. Партиципаторное бюджетирование как инновационный демократический инструмент участия граждан в управлении делами территориальных общин

Аннотация. В статье освещается история возникновения и механизм внедрения партиципаторного бюджета (бюджета участия) как формы прямой демократии; доказывається, что результатом внедрения партиципаторного бюджетирования является большая прозрачность бюджетного процесса и повышение ответственности должностных лиц за его выполнение; раскрывается процесс внедрения партиципаторного бюджетирования, показаны позитивы этого вида бюджета и проблемы, которые тормозят внедрение инструментария партиципаторного бюджетирования в территориальных общинах.

Ключевые слова: прямая демократия, партиципаторный бюджет (бюджет участия), прозрачность бюджетного процесса, инструментарий партиципаторного бюджетирования.

Belets Zh. A. Participative budgeting as innovative democratic instruments of civic participation in administration of territorial communities

Annotation. The article highlights the history of the origin and mechanism of implementation of the participative budget (budget participation) as a form of direct democracy; It is proved that the result of the introduction of the participative budgeting is greater transparency of the budget process and increase of the responsibility of officials for its implementation; discloses the process of implementing the participative budgeting shows the positives of this type of budget and the challenges that hinder the implementation of tools and participatory budgeting in regional communities.

Key words: direct democracy, and participatory budget (budget participation), the transparency of the budget process, tools of participatory budgeting.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Громадянська партиципація – це процес, під час якого громадяни отримують можливість впливати на рішення органів публічної влади, а опосередковано – можливість здійснювати контроль за їх виконанням, якщо ці рішення безпосередньо або опосередковано стосуються інтересів громадян. Подібний вид партиципації відрізняється від традиційної участі громадян у виборчому процесі й реалізується за допомогою інших методів. Громадяни, отримуючи можливість брати участь у процесах регулювання на їх ранній стадії, ще більш активно долучаються до процесів безпосередньої реалізації. У той же час методологія партиципаторного бюджетування («бюджет участі», «громадський бюджет») є формою прямої демократії та визначається як відкритий процес дискусії та ухвалення рішень, у якому кожен мешканець населеного пункту має можливість надати власну пропозицію та через голосування вирішити, яким чином витратити частину місцевого бюджету. Основна ідея партиципаторного бюджетування полягає в залученні громадян безпосередньо до процесу ухвалення рішень з розподілу бюджетних коштів на реалізацію їхніх власних проєктів. Фактично це використання норм прямої демократії, що має на меті поліпшити рівень комунікації між людьми та між громадою і владою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом до проблеми запровадження партиципаторного бюджетування в своїх працях з державного управління зверталися Я. Казюк, Т. Кравченко, І. Лопушинський, В. Мамонова та інші, розкриваючи при цьому теорію та історію питання.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас у їхньому науковому доробку та наукових працях інших учених по суті не висвітлюються перспективи та роль запровадження в Україні партиципаторного бюджетування, не показується значення бюджету участі для забезпечення прозорості бюджетного процесу та відповідальності за його реалізацію на місцевому рівні – рівні територіальних громад, по суті не

досліджується перший вітчизняний досвід реалізації партиципаторного бюджетування в ході пілотного проекту, що реалізувався в містах Чернігові, Черкасах та Полтаві впродовж 2015 року.

Формування цілей статті. Саме тому метою нашої статті й стало розкриття історії виникнення, механізму впровадження партиципаторного бюджетування в діяльність територіальних громад, першого вітчизняного досвіду запровадження партиципаторного бюджетування, доведення твердження про більшу прозорість цього виду бюджетування, показ позитивів (більшою мірою) та окремих негативів бюджету участі.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до статті 2 Бюджетного кодексу України (БКУ) бюджет – це план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду [1, с. 3]. У свою чергу згідно з БКУ бюджети місцевого самоврядування – це бюджети територіальних громад сіл, їх об'єднань, селищ, міст (зокрема районів у міста), бюджети об'єднаних територіальних громад, що створюються згідно із законом та перспективним планом формування територіальних громад [1, с. 3]. Водночас БКУ не дає визначення такого поняття, як партиципаторний бюджет. Не віднаходимо цього терміна і в Законі України «Про місцеве самоврядування в Україні» (з подальшими змінами) [6], де закріплено лише поняття «бюджет місцевого самоврядування (місцевий бюджет) – план утворення і використання фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення функцій та повноважень місцевого самоврядування» (стаття 1); і в Енциклопедичному словнику з державного управління, де подано лише дещо застаріле визначення поняття «Бюджети місцевого самоврядування» [2, с. 71]. Отже, як видно, ні вітчизняне законодавство, ні наука державного управління не закріплюють такого поняття, як партиципаторне бюджетування.

Водночас нині вже понад 1500 міст на всіх континентах Землі запроваджують механізми «партиципаторного бюджету» або «бюджету участі», які є формою прямої демократії та означають відкритий процес дискусії та ухвалення рішень, у якому кожен мешканець населеного пункту через голосування вирішує, яким чином витратити частину місцевого бюджету. Так, у Республіці Польща кілька років тому мало хто вірив, що мешканцям польських міст буде дозволено ухвалювати рішення щодо розподілу міських коштів шляхом прямого голосування. Партиципаторне бюджетування було запроваджено в цій державі лише 2011 року. Сьогодні майже у ста містах Польщі, зокрема й у Варшаві – столиці держави, у різних формах реалізується цей принцип участі мешканців у міському бюджетуванні: кожен громадянин може подати свої пропозиції, а потім взяти участь у голосуванні щодо виділення коштів з бюджету міста. Без сумніву, це революція. Усе більше і більше людей розуміють, що не тільки політики, але й самі жителі здатні ухвалювати раціональні рішення щодо життя та розвитку міста.

Проте в Україні експериментальне впровадження бюджету участі розпочалося лише з середини 2015 року в Чернігові, Черкасах і Полтаві в межах реалізації Проекту «Партиципаторний бюджет – можливості для підвищення громадської активності і встановлення належного партнерства з органами влади», запровадженого Польсько-Українською фундацією співпраці ПАУСІ [5].

Проект ставить за мету підвищення рівня залучення мешканців Чернігова, Черкас і Полтави до процесу ухвалення рішень щодо розвитку міст і поліпшення діалогу між місцевою владою та громадськістю шляхом співпраці в плануванні та імплементації партиципаторних бюджетів [5].

Названим Проектом [5] передбачається, що посадовці міської влади отримають детальну інформацію про концепцію бюджетів участі та переваги її запровадження; представники громадських організацій отримають

практичні навички модерування зустрічей з громадянами та впровадження соціальної діагностики партиципаторного бюджетування; учасники проекту упродовж навчального візиту до Польщі вивчать досвід міст, що використовують практику партиципаторного бюджетування; міжсекторальна команда координуватиме процес зворотного зв'язку з громадою, аналізу пропозицій, їх пріоритетності, відбору та подання до міської влади; обрані містянами заявки буде включено до місцевого бюджету [5].

Одним із позитивів застосування цього інструменту є підвищення відповідальності за свою діяльність і жителів, і місцевої влади, коли вони довірятимуть діям один одного та чітко будуть знати свої повноваження. Зняття таємничості з бюджетного процесу має супроводжуватися поліпшенням загального розуміння громадянами бюджетних питань, здатності їх до аналізу вартості впроваджуваних їх ідей, а відтак і усвідомлення співучасті в житті територіальної громади.

Партиципаторний – від англ. participate – «брати участь». Партиципаторний бюджет – бюджет, створений за участі громадян. Це означає розподіл частини бюджету громади за допомогою комісії, що складається з обраних у результаті жеребкування мешканців громади й посадовців. При цьому члени територіальної громади отримують можливість вирішувати, яким чином буде витрачено певну суму бюджетних коштів [8-13].

Партиципаторний бюджет – це демократичний процес, що передбачає надання громадянам (зокрема й тим, які формально не мають громадянства) права розподілу частини коштів з міського бюджету або іншого бюджету, який їх стосується [8-13].

Основна ідея такого виду бюджету – залучити до обговорення й вирішення проблем територіальної громади самих її мешканців, особливо тих, хто зазвичай через найрізноманітніші причини надає перевагу тому, щоб

не контактувати з владою. У разі якщо членів громади вдається залучити, то частина рішень, важливих для громади, розпочинає ухвалюватися не лише чиновниками. Можливість уплинути на низку рішень місцевої влади в робочому порядку отримує кожен член територіальної громади [8-13].

У той же час новий для України інструмент партиципаторного бюджетування застосовується у світовій практиці досить давно. У цілому в Латинській Америці, Європі, США та Китаї така практика охоплює понад 250 міст. Цей підхід зародився в Бразилії і згодом його було обґрунтовано Р. Аберсом, Ж. Байокі, Б. Вамплером та ін. У невеличкому бразильському муніципалітеті Порту-Алегрі у 80-х роках ХХ століття сформувалися міські асамблеї, що вирішували поширені проблеми бразильських муніципалітетів, пов'язані з освітою та охороною здоров'я. Адміністрація надавала містянам можливість вирішувати, як розподілити частину коштів міського бюджету. Нині, після тридцяти років успішної практики, мешканці Порту-Алегрі розподіляють уже до 20 відсотків від міського бюджету.

У Європі подібні проекти з'явилися трохи пізніше – у 90-х роках минулого століття. На початок ХХІ століття ця практика набула поширення в кількох європейських країнах – найбільш активно проекти запроваджували Німеччина та Іспанія. Різноманіття форм залучення мешканців і міст, що використовують таку практику, досить значне – мешканці розподіляють гроші як у достатньо великих містах типу Сивільї з населенням понад 700 тисяч осіб, так і в невеликих, де мешкає не більше 30 тисяч жителів.

Нині такі форми участі мешканців в управлінні містом використовуються і в США. Наприклад, у Нью-Йорку депутати вирішили надати жителям можливість самим визначити, яким чином буде витрачено частину бюджетних коштів кількох муніципальних районів. Як наслідок, мешканці Бронкса, Брукліна та Квінса вже кілька років поспіль щороку збираються разом і визначають, яку проблему їм найважливіше всього

вирішити цього року – поставити камери стеження, відремонтувати дороги чи побудувати нові спортивні майданчики.

Партиципаторне бюджетування стало відповіддю суспільства на такі явища, як політичний та олігархічний лобізм, соціальне виключення та корупція. Найбільшого поширення воно набуло в країнах, що розвиваються, для яких ці явища найбільш характерні. Партиципаторне бюджетування є демонстрацією прямого демократичного підходу до бюджетування і створює можливість громадянам бути більш поінформованими щодо бюджетного процесу, брати безпосередню участь у ньому і впливати на рішення щодо розподілу бюджетних ресурсів. Цей вид бюджетування забезпечує також більшу прозорість бюджетного процесу і підвищує відповідальність службовців за виконання бюджету.

У представників груп меншості з'являється краща можливість бути почутими і впливати на життєво важливі для них рішення. Водночас головним недоліком партиципаторного бюджетування є підвищення ризику прихованого домінування в цьому процесі представницьких груп, що захищають інтереси вузького кола зацікавлених осіб (правлячої еліти, олігархів, окремих політичних партій, громадських організацій тощо).

Метою впровадження партиципаторного бюджетування є налагодження системного діалогу між органами місцевого самоврядування і громадськістю; підвищення рівня залучення мешканців територіальної громади до процесу ухвалення рішень щодо розвитку території; вирішення нагальних проблем життєдіяльності територіальної громади.

Механізм упровадження партиципаторного бюджетування дозволить: 1) членам територіальної громади брати безпосередню участь у розподілі частини міського бюджету, спільно визначаючи пріоритети розвитку території; 2) представникам громадських організацій та органів місцевого самоврядування отримати практичні навички модерування зустрічей з громадянами та впровадження соціальної діагностики

партиципаторного бюджетування; 3) посадовим особам структурних підрозділів виконавчого комітету/виконавчих органів міських (сільських, селищних) рад отримати детальну інформацію щодо концепції партиципаторного бюджетування та переваг її запровадження.

Процес упровадження партиципаторного бюджетування включає: функціонування робочої групи з-поміж представників громадськості та представників органів місцевого самоврядування для започаткування й упровадження процесу партиципаторного бюджетування; процес соціальної мобілізації та основні організаційні навички, що застосовуються для модерування зустрічей з громадянами, упровадження соціальної діагностики відповідно до стандартів проведення консультації; вивчення провідного зарубіжного досвіду спільної роботи громадських активістів та місцевої влади в підготовці бюджетів; популяризацію ідеї партиципаторного бюджетування шляхом активного залучення мас-медіа та через соціальні мережі; проведення глибокого дослідження проблем і потреб громад шляхом обговорення на спеціальних зустрічах і форумах з використанням інтерактивних форм обговорення впровадження процесу партиципаторного бюджетування; визначення напрямків використання місцевих коштів партиципаторного бюджету, підготовка заявок для фінансування відповідно до потреб мешканців територіальної громади; презентацію заявок за ієрархією, розроблення критеріїв оцінювання, відбір пропозицій; збір пріоритетних заявок у єдину бюджетну пропозицію, затвердження місцевих бюджетів.

Водночас запровадження інструментарію партиципаторного бюджетування в територіальній громаді *гальмується певними проблемами:* інституційною та «низовою» громадянською активністю; ступенем доступності та відкритості обраних проектів; наявністю довгострокових нереалізованих проектів у територіальній громаді; надійністю підрахунку голосів; процедурами, до перебігу яких складно внести зміни; включенням

партиципаторного бюджетування як складової загального процесу управління муніципалітетом – він має узгоджуватися з іншими діями та заходами; відповідною освітою всіх учасників процесу – як мешканців, так і посадових осіб місцевого самоврядування.

Загалом партиципаторне бюджетування за правильної реалізації підносить демократичне врядування в державі на якісно новий рівень.

Отже, позитивними аспектами запровадження механізму «партиципаторного бюджету» є:

1) поліпшення інформування населення щодо планів і намірів органів місцевого самоврядування;

2) раціоналізація заходів та дій: більш чітке визначення пріоритетів у можливості використання нових рішень, запропонованих мешканцями;

3) зростання рівня задоволення діями органів місцевого самоврядування: громадяни краще поінформовані й відчувають себе партнерами;

4) зростання рівня довіри мешканців до органів влади;

5) уникнення соціальних конфліктів: можливість швидко отримувати інформацію щодо проблем, що з'являються, та їх конструктивно вирішувати;

6) у процесі реалізації консультаційних проектів можуть з'явитися нові громадські лідери;

7) підвищення громадянської освіти: отримання громадянами нових компетенцій, пов'язаних з участю в громадському житті.

Проте постає питання: чи можливо в сучасних умовах запровадити партиципаторне бюджетування в нашій країні, оскільки, як відомо, переважна більшість наших громадян переконана, що на публічну політику вплинути практично неможливо. Окрім того, отримати будь-яку виразну інформацію про бюджетний процес чи задати чиновникам запитання, що цікавлять містян, досить непросто. Це вимагає чималих зусиль, оскільки спеціально відведених для цього каналів і довідкових служб, якими міг би

скористатися зацікавлений громадянин, нині практично немає. Укази Президента і постанови Уряду країни, як правило, далекі від буденного життя пересічного українця. Рішення ж органів місцевого самоврядування, навпаки, мають значний вплив саме на повсякденне життя. Обслуговування дитячих садків і шкіл, територій загального користування, ЖКГ, благоустрій простору, у якому ми проживаємо, – усе це належить до компетенції місцевого самоврядування.

Як приклад розглянемо *хід запровадження партиципаторного бюджетування в м. Полтаві* [7]. Жителі міста, за віком старші 16 років, створюють проект, який може стосуватися всього міста або одного з трьох районів чи торкатися проблем певної суспільної групи. Тематика проектів може бути різноманітною: благоустрій громадського простору, ремонт вулиць, вело-інфраструктура, дитячі, спортивні майданчики, проведення фестивалів, конкурсів, вирішення соціально значущих питань тощо.

Оформивши документ відповідним чином, автор має зібрати 15 підписів на його підтримку і надіслати до міської ради поштою та на E-mail у вигляді відсканованого оригіналу документа.

Вимоги до проекту такі: реалізація в межах одного календарного року; компетенція органів місцевого самоврядування; відповідність чинному законодавству України; здійснення на землях, що належать на праві комунальної власності територіальній громаді м. Полтави; відповідність затвердженій містобудівній документації; реалізація на засадах публічності; не обмежуватися лише виконанням проектною документації; не мати фрагментарного характеру; не суперечити чинним програмам міста; не перевищувати витрати на утримання до вартості реалізації [7].

До пропозиції проекту обов'язково додається вартість її реалізації відповідно до міського цінника (міський цінник – перелік товарів, робіт, послуг, потрібних для реалізації проектів із зазначенням ціни за одиницю),

що затверджуватиметься рішенням сесії міської ради не пізніше ніж за 30 календарних днів до початку подання пропозицій проектів.

Хто і як визначає проекти до реалізації?

Проводиться формальна перевірка проекту та детальна верифікація членами експертної групи, що визначає можливість включення проекту до бланка для голосування. Обиратимуть найкращі проекти громадяни міста шляхом голосування. Кожен житель може підтримати не більше однієї пропозиції загальноміського та трьох пропозицій районного характеру. Голосування проводитиметься в електронному вигляді на сайті міської ради та в пунктах для голосування. Рекомендованими до реалізації вважатимуться ті проекти, що набрали найбільшу кількість балів за рейтинговою системою.

Партиципаторний бюджет м. Полтави на 2017 рік складатиме не менше 0,1% від загального обсягу міського бюджету (для порівняння – 20% у бразильському місті Порту-Алегрі, що більше ніж у Полтаві в 200 разів). На загальноміські та районні проекти виділяється по 50% від загального обсягу бюджету участі. 30% від суми коштів, виділеної на райони, становить базову та розподіляється рівномірно між трьома районами, 70% від суми коштів, виділеної на районні проекти, розподіляється відповідно до загальної площі району та кількості жителів району [7].

Наразі триває робота над розробленням відповідної міської цільової програми, яка визначатиме терміни проведення та фінансування етапів, над промоційною кампанією бюджету участі, підготовкою графіка проведення зустрічей, міського цінника та до етапу безпосереднього подання проектів [7].

Висновки з даного дослідження. Зважаючи на досвід країн, у яких партиципаторне бюджетування давно й успішно практикується для того, щоб мешканці були зацікавлені в діалозі з владою, та власний перший український досвід, слід надати членам територіальної громади дві речі: доступ до інформації та доступ до грошей. Доступ до інформації в Україні

вже забезпечено. Він гарантується Законом України від 13 січня 2011 року № 2939-VI «Про доступ до публічної інформації» [4] та Законом України від 11 лютого 2015 року № 183-VIII «Про відкритість використання публічних коштів», що набув чинності 06 вересня 2015 року [3]. Органи місцевого самоврядування трьох міст України, що використовують у ході пілотного проекту чи використовуватимуть у майбутньому (після можливого законодавчого закріплення застосування такого роду бюджету) партиципаторне бюджетування, надаватимуть громадянам відповідну інформацію про міський бюджет та виділятимуть суму грошей, яку розподілятимуть містяни. Як наслідок, мешканці міста отримують реальну можливість впливати на життя міського співтовариства, а влада – на містян, які розуміють особливості її роботи і готові в міру своїх сил сприяти їй і пропонувати нові ідеї.

Перспективи подальших розвідок. Подальші дослідження порушеної нами в статті проблеми запровадження в Україні партиципаторного бюджетування стосуватимуться вивчення досвіду його повсюдного використання після законодавчого закріплення цього виду демократичного бюджету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бюджетний кодекс України : чинне законодавство зі змінами та допов. станом на 12 травня 2015 р.: (ОФІЦ. ТЕКСТ). – К.: ПАЛИВОДА А. В., 2015. – 212 с.
2. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. : Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.. ; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. – К.: НАДУ, 2010. – 820 с.
3. Про відкритість використання публічних коштів: Закон України від 11 лютого 2015 року № 183-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/183-19>
4. Про доступ до публічної інформації: Закон України від 13 січня 2011 року № 2939-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2939-17>
5. Проект «Партиципаторний бюджет – можливості для підвищення громадської активності і встановлення належного партнерства з органами влади» [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.pauci.org/open_project.php?id=22.
6. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 року № 280/97-ВР (з наступними змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/280/97-%D0%B2%D1%80>
7. У Полтаві запровадять партиципаторне бюджетування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://np.pl.ua/2015/09/u-poltavi-zaprovadyat-partytsypatorne-byudzhetuvannya/>

8. Długosz D. Obywatele współdecydują, Przewodnik partycypacji społecznej / D. Długosz, J. J. Wygnański / Stowarzyszenie na rzecz Forum Inicjatyw Pozarządowych. – Warszawa 2005. – S. 22.
9. Participatory Budgeting in the UK – A toolkit [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.pbpartners.org.uk/wp-content/uploads/2013/11/Participatory-Budgeting-Toolkit.pdf>
10. Abers R. From Clientelism to Cooperation: Local Government, Participatory Policy, and Civic Organizing in Porto Alegre, Brazil / R. Abers // *Politics and Society*. – 1998. – № 26 (4). – P. 511–537.
11. Baiocchi G. Participation, Activism, and Politics: The Porto Alegre Experiment and Deliberative Democratic Theory / G. Baiocchi // *Politics and Society*. – 2001. – № 29 (1). – P. 43–72.
12. Wampler B. A Guide to Participatory Budgeting [Електронний ресурс] // Paper presented at the third conference of the International Budget Project / B. Wampler. – 2000. – November 4–9. – Режим доступу: <http://www.internationalbudget.org/cdrom/papers/systems/ParticipatoryBudgets/Wampler.pdf>.
13. Participatory Budgeting / Ed. A. Shah. – Washington: The World Bank, 2007. – 269 p.

Statement of the problem. Civil participation is a process in which citizens have the opportunity to influence the decisions of public authorities, and indirectly, to exercise control over their implementation, if these decisions directly or indirectly touch the interests of citizens. This kind participation is different from the traditional participation of citizens in the electoral process and is implemented with the help of other methods. The citizens, who are getting the opportunity to participate in the processes of regulation in their early stages, are more actively involved in the processes of realization. At the same time, the methodology of participatory budgeting ("budget participation", "civil budget") is a form of direct democracy and is defined as an open process of discussion and decision-making in which every citizen of the locality has the opportunity to submit a proposal of their own and by voting to decide how to spend part of the local budget.

Urgency. The basic idea of participatory budgeting is to involve citizens directly in the decision-making process on allocation of budgetary funds for the implementation of their own projects. In fact, this use of norms of direct democracy that aims to improve the level of communication between people and between society and the authorities.

The purpose of the article. Therefore, the purpose of our article was to reveal the history, mechanism of implementation of participatory budgeting in the activities of the territorial communities, the first national experience of implementing participatory budgeting, the evidence for claims about greater transparency of this kind of budgeting, the positives (mostly) and some negatives of budget participation.

Our task was to study. To illuminate the origins and implementation of the participatory budget (budget participation) as a form of direct democracy; to prove that the result of the introduction of participatory budgeting is the greater transparency of the budget process and increase of responsibility of officials for its implementation; to reveal the process of introducing participatory budgeting, to show the positive side of this kind of budget and challenges which impede the implementation of the participatory budgeting Toolkit in the communes.

Summary. The article highlights the history and implementation of the participatory budget (budget participation) as a form of direct democracy; it is proved that the result of the introduction of participatory budgeting is the greater transparency of the budget process and increase of responsibility of officials for its implementation; reveals the process of introducing participatory budgeting that shows the positives of this budget and the challenges hindering the implementation of the participatory budgeting Toolkit in the communes.

Conclusion and outcomes. Because of the experience of the countries in which participatory budgeting has been successfully practiced to ensure that the residents were interested in dialogue with the government, and private first Ukrainian experience, they should provide the members of the local community with two things: access to information and access to money. Access to information in Ukraine is provided. It is guaranteed by the Law of Ukraine from January 13, 2011 № 2939-VI "On access to public information" [4] and Law of Ukraine from February 11, 2015 No. 183-VIII "On transparency of use of public money", which entered into force on September 06, 2015 [3]. The local governments of three cities

in Ukraine which use in a pilot project, or will use in the future (after a possible legislative recognition of the use of this kind of budget) participatory budgeting, provide citizens with relevant information about the city budget and allocate an amount of money that will be distributed to the townspeople. As a result, residents will have a real opportunity to influence the life of the community, and the power of citizens which understand its work and ready to do their best to contribute and offer new ideas.